

Державна наукова установа
«Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Директор ДНУ ІБП НАПрН
України

В. Пилипчук

« 04 » вересня 2024 р.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СТАНОВЛЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

підготовки аспірантів із спеціальності 081 «Право»

Укладач: Корж І.Ф.,
доктор юридичних наук, с.н.с.

Ухвалено Вченою радою
ДНУ ІБП НАПрН України
Протокол № 9 від 04.09.2024

Київ, 2024

Анотація.

Держава має свою національну правову систему. Історично склалося так, що у кожній країні діють свої правові звичаї, традиції, законодавство, юрисдикційні органи, сформувалися особливості правового менталітету, правової культури, що й об'єднується загальним поняттям «правова система». У будь-якій державі правова система, будучи невід'ємним елементом правової культури, детермінована історичними і географічними чинниками, є частина соціальної системи держави.

Введене у вітчизняну юридичну науку на початку 80-х років ХХ ст. поняття «правова система» формується за аналогією з «політичною системою» у політології та «економічною системою» в економічній теорії. Як комплексну характеристику юридичної сфери життя конкретного суспільства правову систему слід відрізнити від системи права. За обсягом і змістом вони не тотожні. Система права входить до правової системи.

Правова система — це комплекс взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають унаслідок такого регулювання (правові норми, правові принципи, правосвідомість, законодавство, правові відносини, юридичні установи, юридична техніка, правова культура, стан законності та її деформації, правопорядок та ін.).

Можна сказати, що це — обумовлена об'єктивними закономірностями розвитку суспільства цілісна система юридичних явищ, що постійно діють унаслідок відтворення і використання людьми та їх організаціями (насамперед державою) для досягнення своїх цілей.

Правова система має істотне значення для характеристики права, стану законодавства, діяльності судів тієї чи іншої конкретної країни.

Існують різні розуміння терміна “правова система”, характеристик їх підсистем та компонентів. Деякі дослідники, не відкидаючи значення системного підходу до аналізу правової системи, підкреслюють також значення ціннісно-

нормативного підходу, необхідність її вивчення в аспекті єдності правової діяльності, правової свідомості та культури, що дозволяє розглядати правову систему як форму реалізації культури суспільства (В. Синюков, А. Семітко). Інколи правову систему ототожнюють з системою права, деякі автори включають в неї діяльність державних органів, що виконують юридичні функції. Потребує уваги мало вивчена проблема співвідношення правової діяльності та правових відносин, критерії ефективності функціонування правової системи, трансформація правової системи правової держави в правову систему соціально-правової держави тощо.

Особливості трансформації національної правової системи в умовах глобалізації, є загальновизнаною тенденцією розвитку сучасного суспільства. Глобалізація як об'єктивний процес, що детермінує кардинальні зміни базових основ життя суспільства, має яскраві правові прояви, які простежуються в змінах не лише змісту основних правових понять, категорій, але й у їх функціональному призначенні, зумовлюючи в кінцевому рахунку трансформацію нормативних, суб'єктивних, інтелектуально-психологічних, діяльнісних і результативних складників правових систем сучасного світу.

Осмислення суті трансформаційних процесів у національній правовій системі, що відбуваються під впливом глобалізації, відкриває, з одного боку, нові можливості у пізнанні права та дозволяє побачити перспективу його розвитку зокрема та суспільства загалом. Адже національна правова система – це правова система конкретного суспільства, що відображає його соціально-економічну, політичну і культурну своєрідність. Вона визначає цінність даної правової системи, відображає єдність суспільства і виступає одним із виявів державного суверенітету держави. Тому, з іншого боку, будь-які перетворення в ній, що пов'язані з глобалізацією, торкаються також іншого, не менш важливого аспекту – питання ідентифікації нації.

З М І С Т

1.	ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
2.	МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КРЕДИТНОГО МОДУЛЯ.....	6
3.	СТРУКТУРА КРЕДИТНОГО МОДУЛЯ	10
4.	ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ.....	12
5.	ПРАКТИЧНІ (СЕМІНАРСЬКІ) ЗАНЯТТЯ	18
6.	САМОСТІЙНА РОБОТА	24
7.	РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	30
8.	МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	32
9.	ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ.....	34
10.	РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	35

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Загальні показники	Характеристика кредитного модуля
Галузь знань: 08 «Право»	Назва дисципліни, до якої належить кредитний модуль: «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України»	Форма навчання: «Заочна»
Спеціальність: 081 «Право»	Кількість кредитів ECTS « 6 »	Статус кредитного модуля «II. Вибіркова компонента»
	Кількість розділів: « 4 »	Цикл, до якого належить кредитний модуль: «Навчальні дисципліни за напрямом дослідження»
		Рік підготовки: «2024-2025 н.р.»
Ступень вищої освіти: «Доктор філософії»	Загальна кількість годин « 180 »	Лекції: «50 год.» Практичні: «16 год.»
		Самостійна робота студента: «114 год.»
		Вид та форма семестрового контролю: «Залік»

2. Мета та завдання кредитного модуля

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України» є формування в аспірантів системи знань про основні закономірності становлення та шляхи вдосконалення правової системи України. Опанування аспірантами базових знань про зміст основних правових явищ у суспільстві; формування почуття поваги до закону, обов'язку неухильного його дотримання. Вироблення у майбутніх науковців здатності орієнтуватися у правовій системі; розуміти і використовувати правові положення у професійній діяльності; відповідально ставитись до суспільних, державних інтересів, прав і свобод інших громадян.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України» є засвоєння аспірантами знань щодо:

- історичних передумов виникнення правової системи України, загальних засад її функціонування;
- змісту, системи і форм вираження права, принципів правового регулювання;
- основних положень Конституції України (основ конституційного ладу, системи органів державної влади, правового статусу громадян);

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми навчальна дисципліна спрямована на формування таких **програмних компетентностей**:

Інтегральна компетентність (ІК) полягає у: здатності продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері права, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК) зумовлюють:

ЗК01. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК02. Здатність розробляти наукові проекти та управляти ними.

ЗК04. Здатність усно і письмово презентувати результати власного наукового дослідження українською та іноземною мовами, глибоко розуміти іншомовні наукові та професійні тексти за напрямом досліджень.

Спеціальні(фахові) компетентності (СК):

СК01. Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у галузі права та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з права та суміжних галузей.

СК02. Здатність застосовувати методи правового і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК03. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті та проектах правничої освіти у системі освіти дорослих.

СК04. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері права та забезпечувати якість виконуваних досліджень; дотримання права інтелектуальної власності та стандартів академічної доброчесності.

СК05. Здатність моделювати оптимальні варіанти вирішення складних правових проблем, прогнозувати можливі наслідки їх реалізації.

СК06. Здатність здійснювати експертну діяльність у сфері права.

СК07. Здатність виявляти нові інституційні етичні виклики та етичні виклики в житті суспільства і пропонувати для них правові механізми розв'язання.

1.4. Після засвоєння навчальної дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України» мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

-здатність продемонструвати розуміння проблем становлення правової системи в Україні та напрямків її удосконалення в сучасних умовах;

уміння:

- напрацювання навичок орієнтуватися в історичних причинах проблем становлення правової системи та розуміти існуючі та ймовірні проблеми за напрямками її удосконалення;

досвід:

- визначати методи та механізми наукового дослідження теми; використовувати системи зворотного та прямого зв'язку для аналізу результатів оцінювання та очікуваних розробок у предметній області з врахуванням потреб суспільства та наукового середовища.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми навчальна дисципліна спрямована на формування таких **програмних результатів навчання:**

ПРН01. Мати передові концептуальні та методологічні знання у сфері права і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень, отримання нових знань та здійснення інновацій.

ПРН03. Застосовувати у фаховій діяльності знання та розуміння системи права, історії світової та української правової думки, сучасної правової доктрини, а також основних напрямів та провідних тенденцій у розвитку права.

ПРН04. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні аргументи, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні наукові джерела; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого правового та загальносоціального контекстів.

ПРН05. Планувати і виконувати теоретичні та прикладні дослідження з права та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного наукового інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу передових концептуальних і методологічних знань щодо досліджуваної проблеми з дотриманням стандартів академічної та професійної етики.

ПРН06. Розуміти загальні принципи та методи юридичної науки, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері права та у викладацькій практиці.

ПРН07. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення, аналізу й збереження даних та інформації, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та складної структури, спеціалізовані програмне забезпечення, бази даних та інформаційні системи у науковій, викладацькій, правотворчій та правозастосовній діяльності.

ПРН10. Готувати правові висновки, пропозиції та рекомендації за результатами правового дослідження.

ПРН11. Здійснювати доктринальне тлумачення норм національного, міжнародного та права Європейського Союзу, здійснювати порівняльний аналіз правових явищ та процесів у різних правових системах.

3. Структура кредитного модуля

№ п/п	Змістовні модулі	Кількість годин				
		Всього	Лекції	Практ. занят.	Індив. занят.	Самост. робота
1	2	3	4	5		7
Розділ 1.						
Поняття і структура правової системи						
1.1.	Поняття, основні ознаки і структура системи права	10	3	1		6
1.2.	Структура правової системи	12	3	1		8
1.3.	Норми права	10	3	1		6
1.4.	Поняття та загальна характеристика законодавства системи	12	3	1		8
	Всього:	44	12	4		28
Розділ 2.						
Проблеми формування правової системи в Україні.						
2.1.	Витоки правової системи України	10	3	1		6
2.2.	Етапи становлення правової системи України	12	3	1		8
2.3.	Функції правової системи України	12	3	1		8
2.4.	Місце правової системи України серед правових систем	12	3	1		8
	Всього:	46	12	4		30
	Залік					
Розділ 3.						
Сучасна правова система України.						
3.1.	Основні риси правової системи України	10	3	1		6

3.2.	Загальна характеристика основних галузей права України	12	3	1		8
3.3.	Особливості правової системи України	10	3	1		6
3.4.	Систематизація законодавства України	12	3	1		8
	Всього:	44	12	4		28
Розділ 4.						
Правова система України в динаміці						
4.1.	Пріоритетні напрями розвитку правової науки.	11	4	1		6
4.2.	Сучасні проблеми вдосконалення правової системи України	12	4	1		7
4.3.	Місце правової системи України серед правових систем	11	3	1		7
4.4.	Здобутки, прорахунки, перспективи	12	3	1		8
	Всього:	46	14	4		28
	Екзамен:					
	Разом:	180	50	16	-	114

4. Лекційні заняття

Тема 1.1. Поняття, основні ознаки і структура системи права – 3 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття системи права, елементи системи права;
2. Відміна галузей права
3. Особливості предмета і методу правового регулювання;
4. Система галузей права

Література:

Базова: 2, 5, 8, 11, 13-15, 17, 18, 22-26, 28, 31-33, 35-39, 41,44,48

Допоміжна: 1,3,6.

Тема 1.2. Структура правової системи – 3 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття і структурні елементи системи права
2. Предмет і метод правового регулювання як підстави поділу права на галузі
3. Система права і система законодавства: співвідношення
4. Загальна характеристика галузей права

Література:

Базова: 1,4, 8, 10, 11, 13-15, 17, 18, 19,22-24, 29, 30-33, 34-38, 40, 41-46

Допоміжна: 2,4,5.

Тема 1.3. Норми права – 3 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття і ознаки правових норм
2. Соціальне призначення правових норм
3. Структура правових норм
4. Види правових норм

Література:

Базова: 1-4, 5, 7-12, 17-23, 25,26, 29, 31-38, 41, 44-48.

Допоміжна: 1,2,3.

Тема 1.4. *Поняття та загальна характеристика системи законодавства - 3 год.*

Перелік основних питань:

1. Поняття, структура і внутрішні зв'язки системи законодавства
2. Ієрархічна структура законодавства
3. Національна система законодавства
4. Галузева структура системи законодавства

Література:

Базова: 1- 5, 7, 10-15, 18-26, 29, 31-33, 37-41, 45-48

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.1. *Витоки правової системи України - 3 год.*

Перелік основних питань:

1. Зв'язок з Руською Правдою
2. Вплив польсько-литовського періоду
3. Дія Магдебурського права на території України (XIII-XVIII ст.)
4. Перебування українських земель у складі різних державних утворень

Література:

Базова: 4, 5, 7, 10, 13-15, 17, 18-22, 26-29, 31-33, 41-48

Допоміжна: 3,4,5.

Тема 2.2. *Етапи становлення правової системи України - 3 год.*

Перелік основних питань:

1. Правова система 11-12 століття
2. Правова система 17-18 століття

3. *Правова система 20-21 століття*

4. *Ідентифікація правової системи України з романо-германським (континентальним) типом правової системи*

Література:

Базова: 3-8, 10-15, 17, 18, 21-25, 28, 31-35, 37-45

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.3. Функції правової системи України - 3 год.

Перелік основних питань:

1. *Поняття функцій правової системи*
2. *Система функцій системи права*
3. *Основні соціальні функції правової системи*
4. *Функції правових норм*

Література:

Базова: 3, 6, 10-15, 17-26, 28, 30-35, 37-48.

Допоміжна: 2,3,4.

Тема 2.4. Місце правової системи України серед правових систем - 3 год.

Перелік основних питань:

1. *Особливості романо-германської правової сім'ї*
2. *Основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї*
3. *Роль науки у розвитку романо-германського права*
4. *Зв'язок романо-германської правової сім'ї з римським правом*

Література:

Базова: 5, 7-15, 18-22, 26, 28, 30-35, 37-41, 45-47.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.1. Основні риси правової системи України - 3 год.

Перелік основних питань:

1. Тяжіння до романо-германської правової сім'ї
2. Перехідний тип
3. Розвиток загально-соціального права
4. Євроінтеграційний вектор розвитку

Література:

Базова: 5- 8, 12-15, 22- 28, 31-37, 39-45.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.2. *Загальна характеристика основних галузей права України - 3 год.*

Перелік основних питань:

1. Сучасні види галузей українського права
2. Ознаки інституту галузі права та їх види
3. Співвідношення національного і міжнародного права
4. Форми взаємодії національного і міжнародного права

Література:

Базова: 10-17, 18, 21-26, 28, 32-37, 40-46.

Допоміжна: 2,4.

Тема 3.3. *Особливості правової системи України - 3 год.*

Перелік основних питань:

1. Різнобічні державні впливи на формування правової системи в минулому
2. Вплив марксистсько-ленінської ідеології на формування права
3. Формування незалежної правової системи України перехідного типу
4. Євроінтеграційний вектор системи права України на сучасному етапі

Література:

Базова: 8, 10, 13-14, 18, 21-29, 33-37, 39-44, 46-48.

Допоміжна: 1,3,4.

Тема 3.4. Систематизація законодавства України - 3 год.

Перелік основних питань:

1. *Поняття систематизації законодавства*
2. *Ієрархічна структура законодавства*
3. *Галузева структура системи законодавства*
4. *Національна структура законодавства*

Література:

Базова: 1, 6, 11-17, 19, 23-26, 29, 30-39, 42-48.

Допоміжна: 3,4.

Тема 4.1. Пріоритетні напрями розвитку правової науки . - 4 год.

Перелік основних питань:

1. *Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини*
2. *Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи*
3. *Правові основи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні та напрями їх вдосконалення*
4. *Правове забезпечення інформаційної сфери України та в галузі національної безпеки та міжнародного правопорядку*

Література:

Базова: 11, 15-26, 31-38, 42-48.

Допоміжна: 1,4.

Тема 4.2. Сучасні проблеми вдосконалення правової системи України - 4 год.

Перелік основних питань:

1. *Участь народу у відправленні правосуддя: проблеми та перспективи*
2. *Проблеми реалізації права на справедливий суд в Україні*
3. *Проблеми корупції, правосвідомості, правового нігілізма*

4. Участь громадян в управлінні державними справами та прийнятті управлінських рішень

Література:

Базова: 1, 8, 15, 17, 18, 22-29, 31-36, 42-48.

Допоміжна: 2,3,4.

Тема 4.3. Місце правової системи України серед правових систем - 3 год.

Перелік основних питань:

1. Віднесення правової системи України до слов'янської правової сім'ї
2. Віднесення правової системи України до євразійської правової сім'ї
3. Віднесення правової системи України до східноєвропейської правової сім'ї
4. Тяжіння до східноєвропейської правової сім'ї і повернення до сім'ї романо-германського права

Література:

Базова: 8, 10, 12, 15, 17, 18, 20-26, 29, 30, 33-39, 41-48.

Допоміжна: 2,3.

Тема 4.4. Здобутки, прорахунки, перспективи - 3 год.

Перелік основних питань:

1. Реформування правоохоронних органів в Україні та існуючі проблеми
2. Результати та проблеми судової реформи
3. Реформування системи державного управління: здобутки і проблеми
4. Реформування державної політики в Україні : напрями і механізми

Література:

Базова: 15-17, 22-26, 28, 31-48.

Допоміжна: 3,4.

5. Практичні (семінарські) заняття

Основними завданнями циклу практичних (семінарських) занять є:

- оцінка засвоєння аспірантами лекційного матеріалу;
- оцінка виконання аспірантами завдань для самостійної роботи;
- поглибити, конкретизувати, систематизувати знання, набуті на лекціях і під час самостійної роботи;
- розвиток навичок самостійної роботи;
- заохочення до наукових досліджень;
- контроль за якістю засвоєння аспірантами матеріалу.

Тема 1.1. Поняття, основні ознаки і структура системи права – 1 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття системи права, елементи системи права;
2. Відміна галузей права
3. Особливості предмета і методу правового регулювання;
4. Система галузей права

Література:

Базова: 2, 5, 8, 11, 13-15, 17, 18, 22-26, 28, 31-33, 35-39, 41,44,48

Допоміжна: 1,3,6.

Тема 1.2. Структура правової системи - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття і структурні елементи системи права
2. Предмет і метод правового регулювання як підстави поділу права на галузі
3. Система права і система законодавства: співвідношення
4. Загальна характеристика галузей права

Література:

Базова: 1,4, 8, 10, 11, 13-15, 17, 18, 19,22-24, 29, 30-33, 34-38, 40, 41-46

Допоміжна: 2,4,5.

Тема 1.3. Норми права – 1 год.

Перелік основних питань:

1. *Поняття і ознаки правових норм*
2. *Соціальне призначення правових норм*
3. *Структура правових норм*
4. *Види правових норм*

Література:

Базова: 1-4, 5, 7-12, 17-23, 25,26, 29, 31-38, 41, 44-48.

Допоміжна: 1,2,3.

Тема 1.4. Поняття та загальна характеристика системи законодавства - 1 год.

Перелік основних питань:

1. *Поняття, структура і внутрішні зв'язки системи законодавства*
2. *Ієрархічна структура законодавства*
3. *Національна система законодавства*
4. *Галузева структура системи законодавства*

Література:

Базова: 1- 5, 7, 10-15, 18-26, 29, 31-33, 37-41, 45-48

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.1. Витоки правової системи України - 1 год.

Перелік основних питань:

1. *Зв'язок з Руською Правдою*
2. *Вплив польсько-литовського періоду*
3. *Дія Магдебурського права на території України (XIII-XVIII ст.)*
4. *Перебування українських земель у складі різних державних утворень*

Література:

Базова: 4, 5, 7, 10, 13-15, 17, 18-22, 26-29, 31-33, 41-48

Допоміжна: 3,4,5.

Тема 2.2. Етапи становлення правової системи України - **1 год.**

Перелік основних питань:

1. *Правова система 11-12 століття*
2. *Правова система 17-18 століття*
3. *Правова система 20-21 століття*
4. *Ідентифікація правової системи України з романо-германським (континентальним) типом правової системи*

Література:

Базова: 3-8, 10-15, 17, 18, 21-25, 28, 31-35, 37-45

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.3. Функції правової системи України - **1 год.**

Перелік основних питань:

1. *Поняття функцій правової системи*
2. *Система функцій системи права*
3. *Основні соціальні функції правової системи*
4. *Функції правових норм*

Література:

Базова: 3, 6, 10-15, 17-26, 28, 30-35, 37-48.

Допоміжна: 2,3,4.

Тема 2.4. Місце правової системи України серед правових систем - **1 год.**

Перелік основних питань:

1. *Особливості романо-германської правової сім'ї*
2. *Основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї*
3. *Роль науки у розвитку романо-германського права*

4. Зв'язок романо-германських правової сім'ї з римським правом

Література:

Базова: 5, 7-15, 18-22, 26, 28, 30-35, 37-41, 45-47.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.1. Основні риси правової системи України - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Тяжіння до романо-германської правової сім'ї
2. Перехідний тип
3. Розвиток загально-соціального права
4. Євроінтеграційний вектор розвитку

Література:

Базова: 5- 8, 12-15, 22- 28, 31-37, 39-45.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.2. Загальна характеристика основних галузей права України - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Сучасні види галузей українського права
2. Ознаки інституту галузі права та їх види
3. Співвідношення національного і міжнародного права
4. Форми взаємодії національного і міжнародного права

Література:

Базова: 10-17, 18, 21-26, 28, 32-37, 40-46.

Допоміжна: 2,4.

Тема 3.4. Систематизація законодавства України - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття систематизації законодавства
2. Ієрархічна структура законодавства
3. Галузева структура системи законодавства

4. Національна структура законодавства

Література:

Базова: 1, 6, 11-17, 19, 23-26, 29, 30-39, 42-48.

Допоміжна: 3,4.

Тема 4.1. Пріоритетні напрями розвитку правової науки . - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини
2. Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи
3. Правові основи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні та напрями їх вдосконалення
4. Правове забезпечення інформаційної сфери України та в галузі національної безпеки та міжнародного правопорядку

Література:

Базова: 11, 15-26, 31-38, 42-48.

Допоміжна: 1,4.

Тема 4.2. Сучасні проблеми вдосконалення правової системи України - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Участь народу у відправленні правосуддя: проблеми та перспективи
2. Проблеми реалізації права на справедливий суд в Україні
3. Проблеми корупції, правосвідомості, правового нігілізма
4. Участь громадян в управлінні державними справами та прийнятті управлінських рішень

Література:

Базова: 1, 8, 15, 17, 18, 22-29, 31-36,42-48.

Допоміжна: 2,3,4.

Тема 4.3. Місце правової системи України серед правових систем - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Віднесення правової системи України до слов'янської правової сім'ї
2. Віднесення правової системи України до євразійської правової сім'ї
3. Віднесення правової системи України до східноєвропейської правової сім'ї
4. Тяжіння до східноєвропейської правової сім'ї і повернення до сім'ї романо-германського права

Література:

Базова: 8, 10, 12,15, 17, 18, 20-26, 29, 30,33-39, 41-48.

Допоміжна: 2,3.

Тема 4.4. Здобутки, прорахунки, перспективи - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Реформування правоохоронних органів в Україні та існуючі проблеми
2. Результати та проблеми судової реформи
3. Реформування системи державного управління : здобутки і проблеми
4. Реформування державної політики в Україні : напрями і механізми

Література:

Базова: 15-17, 22-26, 28, 31-48.

Допоміжна: 3,4.

6. Самостійна робота

Тема 1.1. Поняття, основні ознаки і структура системи права – 6 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття системи права, елементи системи права;
2. Відміна галузей права
3. Особливості предмета і методу правового регулювання;
4. Система галузей права

Література:

Базова: 2, 5, 8, 11, 13-15, 17, 18, 22-26, 28, 31-33.

Допоміжна: 38, 39, 50, 54, 58.

Тема 1.2. Структура правової системи – 8 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття і структурні елементи системи права
2. Предмет і метод правового регулювання як підстави поділу права на галузі
3. Система права і система законодавства: співвідношення
4. Загальна характеристика галузей права

Література:

Базова: 1,4, 8, 10, 11, 13-15, 17, 18, 19,22-24, 29, 30-33, 34-38, 40, 41-46

Допоміжна: 2,4,5.

Тема 1.3. *Норми права* – 6 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття і ознаки правових норм
2. Соціальне призначення правих норм
3. Структура правових норм

4. Види правових норм

Література:

Базова: 1-4, 5, 7-12, 17-23, 25,26, 29, 31-38, 41, 44-48.

Допоміжна: 1,2,3.

Тема 1.4. *Поняття та загальна характеристика системи законодавства - 8 год.*

Перелік основних питань:

1. *Поняття, структура і внутрішні зв'язки системи законодавства*
2. *Ієрархічна структура законодавства*
3. *Національна система законодавства*
4. *Галузева структура системи законодавства*

Література:

Базова: 1- 5, 7, 10-15, 18-26, 29, 31-33, 37-41, 45-48

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.1. *Витоки правової системи України - 6 год.*

Перелік основних питань:

1. *Зв'язок з Руською Правдою*
2. *Вплив польсько-литовського періоду*
3. *Дія Магдебурського права на території України (XIII-XVIII ст.)*
4. *Перебування українських земель у складі різних державних утворень*

Література:

Базова: 4, 5, 7, 10, 13-15, 17, 18-22, 26-29, 31-33, 41-48

Допоміжна: 3,4,5.

Тема 2.2. *Етапи становлення правової системи України - 8 год.*

Перелік основних питань:

1. *Правова система 11-12 століття*
2. *Правова система 17-18 століття*
3. *Правова система 20-21 століття*
4. *Ідентифікація правової системи України з романо-германським (континентальним) типом правової системи*

Література:

Базова: 3-8, 10-15, 17, 18, 21-25, 28, 31-35, 37-45

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.3. Функції правової системи України - 8 год.

Перелік основних питань:

1. *Поняття функцій правової системи*
2. *Система функцій системи права*
3. *Основні соціальні функції правової системи*
4. *Функції правових норм*

Література:

Базова: 3, 6, 10-15, 17-26, 28, 30-35, 37-48.

Допоміжна: 2,3,4.

Тема 2.4. Місце правової системи України серед правових систем - 8 год.

Перелік основних питань:

1. *Особливості романо-германської правової сім'ї*
2. *Основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї*
3. *Роль науки у розвитку романо-германського права*
4. *Зв'язок романо-германської правової сім'ї з римським правом*

Література:

Базова: 5, 7-15, 18-22, 26, 28, 30-35, 37-41, 45-47.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.1. Основні риси правової системи України - 6 год.

Перелік основних питань:

1. Тяжіння до романо-германської правової сім'ї
2. Перехідний тип
3. Розвиток загально-соціального права
4. Євроінтеграційний вектор розвитку

Література:

Базова: 5- 8, 12-15, 22- 28, 31-37, 39-45.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.2. Загальна характеристика основних галузей права України - 8 год.

Перелік основних питань:

1. Сучасні види галузей українського права
2. Ознаки інституту галузі права та їх види
3. Співвідношення національного і міжнародного права
4. Форми взаємодії національного і міжнародного права

Література:

Базова: 10-17, 18, 21-26, 28, 32-37, 40-46.

Допоміжна: 2,4.

Тема 3.3. Особливості правової системи України - 6 год.

Перелік основних питань:

1. Різнобічні державні впливи на формування правової системи в минулому
2. Вплив марксистсько-ленінської ідеології на формування права
3. Формування незалежної правової системи України перехідного типу
4. Євроінтеграційний вектор системи права України на сучасному етапі

Література:

Базова: 8, 10, 13-14, 18, 21-29, 33-37, 39-44, 46-48.

Допоміжна: 1,3,4.

Тема 3.4. Систематизація законодавства України - 8 год.

Перелік основних питань:

1. *Поняття систематизації законодавства*
2. *Ієрархічна структура законодавства*
3. *Галузева структура системи законодавства*
4. *Національна структура законодавства*

Література:

Базова: 1, 6, 11-17, 19, 23-26, 29, 30-39, 42-48.

Допоміжна: 3,4.

Тема 4.1. Пріоритетні напрями розвитку правової науки на 2016-2020 рр. - 6 год.

Перелік основних питань:

1. *Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини*
2. *Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи*
3. *Правові основи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні та напрями їх вдосконалення*
4. *Правове забезпечення інформаційної сфери України та в галузі національної безпеки та міжнародного правопорядку*

Література:

Базова: 11, 15-26, 31-38, 42-48.

Допоміжна: 1,4.

Тема 4.2. Сучасні проблеми вдосконалення правової системи України - 7 год.

Перелік основних питань:

1. *Участь народу у відправленні правосуддя: проблеми та перспективи*
2. *Проблеми реалізації права на справедливий суд в Україні*
3. *Проблеми корупції, правосвідомості, правового нігілізма*

4. Участь громадян в управлінні державними справами та прийнятті управлінських рішень

Література:

Базова: 1, 8, 15, 17, 18, 22-29, 31-36, 42-48.

Допоміжна: 2, 3, 4.

Тема 4.3. Місце правової системи України серед правових систем - 7 год.

Перелік основних питань:

1. Віднесення правової системи України до слов'янської правової сім'ї
2. Віднесення правової системи України до євразійської правової сім'ї
3. Віднесення правової системи України до східноєвропейської правової сім'ї
4. Тяжіння до східноєвропейської правової сім'ї і повернення до сім'ї романо-германського права

Література:

Базова: 8, 10, 12, 15, 17, 18, 20-26, 29, 30, 33-39, 41-48.

Допоміжна: 2, 3.

Тема 4.4. Здобутки, прорахунки, перспективи - 8 год.

Перелік основних питань:

1. Реформування правоохоронних органів в Україні та існуючі проблеми
2. Результати та проблеми судової реформи
3. Реформування системи державного управління : здобутки і проблеми
4. Реформування державної політики в Україні : напрями і механізми

Література:

Базова: 15-17, 22-26, 28, 31-48.

Допоміжна: 3, 4.

7. Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Успішність аспіранта з вивчення дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України» оцінюється за семестровим рейтингом. Сума набраних рейтингових балів при семестровому контролі переводиться в оцінки за системою оцінювання ECTS (європейська система оцінювання), що передбачає семибальну шкалу **A, B, C, D, E, Fx, F** оцінок.

Рейтинг аспіранта формується поступово протягом семестра на підставі оцінювання знань, які він отримав з дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України». Оцінювання проводиться за критерієм правильності та повноти, логіки та системності розкриття відповідної теми. Даний рейтинг складається з балів, що він отримує за:

- а). відповіді на практичних заняттях, включаючи тематичні доповіді за відповідними темами;
- б). самостійну роботу;
- в). відповідь на заліку.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання:

1. Робота на практичних заняттях

Формою перевірки рівня підготовленості аспірантів під час практичних занять згідно тем робочої навчальної програми є:

- оцінювання знань аспірантів на практичних заняттях;
- оцінювання виконаних завдань у процесі самостійної роботи аспірантів.

Критерії оцінювання:

15 – високий (поглиблений) рівень підготовки з питань практичного заняття, підготовка доповідей та повідомлень. Вміння працювати групами, аналізувати відповідні законодавчі акти та практично вирішувати ситуаційні завдання;

10 – добрий рівень підготовки. Вміння аналізувати;

5 – задовільний рівень підготовки. Недостатній рівень засвоєння матеріалу, обмеження знань виключно інформацією підручника;

2 – незадовільний рівень підготовки. Дуже низький рівень засвоєння знань, відсутня ініціатива в обговоренні питань практичного заняття;

1 – незадовільний рівень підготовки. Відсутність знань з пройденого матеріалу, повна пасивність на практичних заняттях.

Розмір шкали рейтингу **R = 100 балів**.

Розмір стартової шкали **R_C = 40 балів**.

Рейтингова шкала з дисципліни складає **R = R_C + R_E = 95-100 балів**

Умови допуску до заліку: стартовий рейтинг R_C > 40 балів.

Переведення значення рейтингових оцінок в європейську систему оцінювання (ECTS) і традиційні оцінки для внесення їх до залікової відомості здійснюється відповідно до таблиці:

Таблиця переведення рейтингової оцінки з навчальної дисципліни RD

RD = RC + RE	Оцінка ECTS	Оцінка ECTS	Традиційна залікова оцінка
RD = 95 - 100	A	Відмінно	Зараховано
RD = 85 - 94	B	Дуже добре	
RD = 75 - 84	C	Добре	
RD = 65 - 74	D	Задовільно	
RD = 60 - 64	E	Достатньо	
RD = менш ніж 60	F _x	Незадовільно	Незараховано
RC < 40%	F	Недопущено	Недопущено

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота	Залік	Сума балів
40	60	100

8. Методичні рекомендації

Оцінка знань має відбуватися відповідно за наявності:

- здатності формулювати та вдосконалювати важливу дослідницьку задачу, для її розв'язання збирати необхідну інформацію та формулювати висновки, які можна захищати в науковому контексті;

- обізнаності у наукових стандартах та відповідність їм щодо точності та обсягу локалізованої документації, використаної та процитованої в завданнях та завершальній роботі;

- здатності працювати в групі продуктивно, відіграючи провідну роль в окремих випадках, головуючи під час дебатів та дискусій у групі;

- здатності презентувати написані тексти та робити усні презентації протягом різного часу та різної складності;

- здатності обирати спеціалізацію, планувати та завершувати самостійну роботу та використовувати результуючі компетентності для підготовки та використання плану дослідження згідно із визначеними часовими рамками;

- здатності продемонструвати паралельно, виділяючи аналогії, різноманіття та зв'язки між основними подіями та процесами;

- здатності аналізувати історичні документи та тексти з різних періодів, інтерпретувати та контекстуалізувати їх правильно і курсовій роботі, письмових звітах та дисертації;

- детальних та критично знайдених знань вибраного періоду чи тематичної області спеціалізації в науковій роботі та написаних текстах так і в дисертації;

- здатності використовувати ІКТ-ресурси науковим чином, з використанням стандартів текстового аналізу до електронних, традиційних архівних, розповідних та усних джерел;

- здатності розрізнити різні реєстри наукового викладу та застосовувати їх відповідно в коротких викладах, оглядах як у письмових і усних завданнях, так і у своїй дисертації;

– здатності використовувати інструменти інших гуманітарних наук за необхідності вирішення завдання дослідження;

– здатності працювати результативно в групах, щоб локалізувати, отримати та опрацювати дані для вирішення завдання дослідження та брати відповідальність за організацію періодів роботи;

– здатності провести та завершити середній науковий проект, що об'єднує інструменти пов'язаних дисциплін, розв'язуючи важливу задачу, що стосується європейського чи неєвропейського правового простору та презентуючи свої відкриття у формі розповідного тексту з використанням нотаток, посилань, додатків, документів відповідно до теми, обсягом 50000 слів, та захистити його.

9. Питання до екзамену

Використовуються питання для лекцій і для самостійної роботи.

10. Рекомендована література

Базова

1. М. Ю. Рязанов Г. М. Чувакова І. В. Антошина. Правові системи сучасності Навчально-методичний посібник. Одеса. 2022. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b5471a2-368a-49bb-9b5a-eea7333d9f0e/content>.
2. Сидоренко О. О. Правова система України в контексті глобалізації / О. О. Сидоренко // Теорія і практика правознавства. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/RN/tipp_2016_1_6.
3. В яких країнах не поважають верховенство права – рейтинг. 2022 р. URL: <https://zib.com.ua/ua/153534.html>.
4. Індекс верховенства права (за 2023 р.). URL: <https://constitutionalist.com.ua/2-kvitnia-bulo-opublikovano-rezultaty-indeksu-verkhovenstva-prava-za-2023-rik/>
5. Купріна Н.М., Kuprina Nataliia. ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ І ЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ СУБ'ЄКТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ. 2023 р. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/293541-Текст%20статті-680946-1-10-20231227.pdf>.
6. Росія на шляху до диктатури, але дві третини світу нейтральні або підтримують її. Розбір «Індексу демократії – 2022» від The Economist. URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-02022023-11488>
7. Freedom in the World 2024. URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2024-02/FIW_2024_DigitalBooklet.pdf.
8. Удовика Л. Г. Глобалізація як критерій типології національних правових систем / Л. Г. Удовика // Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 72. С. 21-27.

9. Драпогуз В. П. Транзитне суспільство як тип трансформації соціуму / В. П. Драпогуз // Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 97. С. 184-192.

10. Єрмолаєв В. М. Історія держави і права України : підручник / В. М. Єрмолаєв. – Харків : Право, 2021. – 472 с

11. Історія держави і права України: Академічний курс: У 2 т.: Підручн. для студ. юридичн. спец. вузів/ Ред. В.Я. Тацій, А.Й.Рогожин; Академія правових наук України, Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Київ: Ін Юре. 2000. Т.1. 2000. 646 с.

12. Історія держави і права України: Академічний курс: У 2 т.: Підручн. для студ. юридичн. спец. вузів/ Ред. В.Я. Тацій, А.Й.Рогожин; Академія правових наук України, Нац. юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Київ: Ін Юре. 2000. Т.2. 2000. 577 с.

13. Оніщенко Н. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи: Дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького ; НАН України. Київ. 2002. 426 арк.

14. Стратегія розвитку національної академії правових наук України на 2021-2025 роки. Затверджено Постановою загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 р № 12-21. URL: http://www.aprnu.kharkiv.org/doc/strategiya_NALS_2021.pdf.

15. Варава І.П., Шпак Т.С. Проблеми та перспективи розвитку правової системи в Україні // IV Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених . Національний авіаційний університет. Київ, 2021. Том 1. С. 33-36. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/50786>

16. Міжнародна науково-практична конференція "Сучасні проблеми правової системи України" // Часопис Київського університету права. 2017. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2017_4_76

17. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 30 листопада 2018 р.) URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1957>.

18. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи [Текст] : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (15 березня 2019 р., м. Львів) / за наук. ред. проф. П. Гураля, проф. О. Сушинського. Львів : ЛРІДУНАДУ, 2019. 148 с. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/conferencii/conf_15.03.2019.pdf

19. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?action=alpha&Qry=%C0>.

20. Хаустова М.Г., Липнік В. Вплив глобалізації на правову систему України. Електронне наукове фахове видання. Порівняльно-аналітичне право. № 1. 2019. С.66-70. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35728/1/%D0%92%D0%9F%D0%9B%D0%98%D0%92%20%D0%93%D0%9B%D0%9E%D0%91%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87.pdf>.

21. Трансформація правової системи України: виклики сучасності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 21 лютого 2024 р. / за заг. ред. П. В. Горінова, С. І. Москаленка, Н. В. Сухицької. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 404 с.

22. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія. Харків. : Право, 2011.— 552 с.

23. Гапотій В.Д. Основні правові системи світу: навчальний посібник / В.Д. Гапотій, О.Л. Жильцов, Г.І. Воржевітіна. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. 279 с. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/8307/1/правов%20систем%20%281%29%20—%20копия.pdf>

24. Аліна Бірюкова. Трансформація національної правової системи в умовах глобалізації. Підприємство, господарство і право. № 5. 2018. С. 198-202. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/39.pdf>

25. Атаманова Наталя Віталіївна, Дяченко Олексій Володимирович. ПРАВОВА КУЛЬТУРА ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПРАВОПОРЯДКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ. Нове українське право, Вип. 1, 2022.

URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a09509e2-5d9b-48d9-85b9-3306fa503b59/content>

26. Правова система України : сучасний стан та тенденції розвитку. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2021. С.28-30. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/6.pdf.

27. Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні : монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко. Київ : Юрид. думка, 2010. 352 с.

28. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: «Хай-Тек Прес», 2020. 296 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5097/3/%D0%A2%D0%94%D0%9F_%D1%81%D1%85%D0%B5%D0%BC%D0%B8%202020.pdf.

29. Шахно, А. Ю. Вплив процесів глобалізації на розвиток людського капіталу та стан національного ринку праці. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 25. № 1. С. 75-82. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/1169-5842-1-PB.pdf>.

30. Кравчук О. Окремі аспекти поняття та сутності правових позицій Конституційного Суду України. Держава і право. 2011. № 52. С. 46–58.

31. Межі повноважень Конституційного Суду України, підвідомчість порушених питань. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4-mezhi-povnovazhen-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny-pidvidomchist-porushenyh-pytan>

32. Тацій В. Я. Правозахисний напрям інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України. Вісн. Конституц. Суду України. 2011. № 4–5. С. 32–41.

33. Овчаренко В. Правові позиції Конституційного Суду України: поняття, суть і можливість перегляду. Вісн. Конституц. Суду України. 2013. № 5. С. 62–71.

34. А. Крусян. Конституційна юстиція та конституційні перетворення в Україні. 2016 р. URL: <https://www.constjournal.com/pub/1-2016/konstytutsiina-yustytsiia-konstytutsiini-peretvorennia-ukraini/>.
35. Теорія держави і права : [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2014. 368 с.
36. Тетарчук І.В. Теорія держави і права. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Вид. ЦУЛ. 2020. 184 с.
37. Правова доктрина України : у 5 т. Т. 1. Загальнотеоретичні та історична юриспруденція / за заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2013. 976 с.
38. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
39. Григорій Трофанчук. Історія держави та права України. Посібник. Київ. Юрінком Інтер. 2019. 568 с.
40. Трофанчук Г. І. Історія держави та права України. Навчальний посібник. Київ. Юрінком Інтер. 2022. 568 с.
41. О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. Загальна теорія держави і права. Київ. Юрінком Інтер. 2016. 400 с.
42. Дмитро Забзалюк. Історія держави і права. Навчальний посібник (у схемах і таблицях). Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 120 с.
43. Гавриленко О. А. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум : Харків. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 309 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Havrylenko_Oleksandr/Istoriia_derzhavy_i_prava_Ukrainy_khrestomatii_a-praktykum.pdf
44. Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права України: Посібник для підготовки до іспитів. Київ: Вид. Паливода А. В., 2013. 164 с.
45. Оніщенко Н. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи: Дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького ; НАН України. Київ, 2002. 426 арк.

46. Терлюк І. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Київ. Кондор. 2018. 772 с. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/418-storya-derjavi-prava-ukrani-terlyuk-ya.html>.

47. Щербатюк В.М. Історія держави і права України. Курс лекцій. Київ: Вид-во Фенікс, 2018. 496 с.

48. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.